

नौमूले सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन ऐन, २०८३

नौमूले गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

नौमूले, दैलेख

कर्णाली प्रदेश

नौमूले सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन

सम्बन्धी ऐन, २०८३

प्रस्तावना :

दैलेख जिल्लाको नौमूले गाउँपालिकाका जनताका पहिचान, जातीय, भाषिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक, सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक, प्राकृतिक, वातावरणीय, जैविक विविधता, (जल, जंगल, जमिन, खानी) लगायतका विषयहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्दै, पछाडि पारिएका मगर आदिवासी जनजाति, महिला, दलित, अल्पसंख्यक जाति, बर्ग, क्षेत्र र लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्नका लागि यी समुदायलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूले सुनिश्चित गरिएका हक अधिकारको अर्थपूर्ण प्रयोग, उपभोग र कार्यान्वयन गरी आत्मसम्मानको विकास गर्दै,

प्राचीनकालदेखि यस भूमिमा बसोबास गर्दै आएका मगर आदिवासी जनजाती र स्थानीयवासीका परम्परागतदेखि प्रचलनमा कायम रहेका प्रथा एवं परम्परागत ज्ञान, सीप, अनुभव, मगर मातृभाषा, कला, कृति संस्कृति, इतिहासको पुस्तान्तरण गर्दै नौमूले गाउँपालिकाको ऐतिहासिक एवं गौरवमय विषयहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धनका लागि विशेष यो गाउँपालिकालाई सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र घोषणा गर्न वाञ्छनीय भएकाले ,

नेपालको संविधान २०७२ को प्रस्तावना, संविधानको धारा ३, ६, ७, १६, १७, १८, १९, २४, २५, २६, २९ (२) ३०, ३१, र ३२, ३६, ३७, ४०, ४२, ४३, र धारा ५६ (५) (६), धारा ५७, धारा ७४ र धारा ३०६ मा भएको संवैधानिक व्यवस्था तथा नेपाल पक्ष राष्ट्र रहेको आदिवासी तथा जनजाति सम्बन्धी महासन्धि (आई.एल. ओ. नम्बर १६९), विश्वव्यापी मानव अधिकारको घोषणापत्र, १९४८, आदिवासी जनजातिहरूको अधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७, जैविक विविधता महासन्धि, १९९२, सबै प्रकारको जातीय भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, १९६६, नागरिक तथा राजनितिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्ध १९६६, आर्थिक सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अनुबन्ध १९६६, भाषिक अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र १९९६, सांस्कृतिक विविधता सम्बन्धी युनेस्को घोषणा पत्र २००१, लगायत अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूले सुनिश्चित गरेको हक अधिकार र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ९, को उपदफा (३), र १०२ को अधिनमा रहि यो ऐन बनाई लागु गरिएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यो ऐनको नाम “नौमूले-सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन ऐन, २०८३” रहेको छ ।

(२) यो ऐन नौमूले गाउँपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा जारी भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) “गाउँपालिका” भन्नाले नौमूले गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

(ख) “गाउँ प्रमुख” भन्नाले नौमूले गाउँपालिकाको गाउँ प्रमुखलाई सम्झनु पर्छ ।

(ग) “गाउँ उप-प्रमुख” भन्नाले नौमूले गाउँपालिकाको गाउँ उप-प्रमुखलाई सम्झनु पर्छ ।

(घ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले नौमूले गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्छ ।

(ङ) “वडा कार्यालय” भन्नाले नौमूले गाउँपालिका अन्तरगतका १ देखि...८ सम्मका वडा कार्यालयहरूलाई सम्झनु पर्छ ।

(च) “समिति” भन्नाले यस ऐनमा व्यवस्था गरे अनुसार गठन भएका समितिहरूलाई सम्झनु पर्छ । यस शब्दले “समन्वय समिति” समेतलाई जनाउँदछ ।

(छ) “पदाधिकारी” भन्नाले यस ऐनमा व्यवस्था गरे अनुसार गठन भएका समितिहरूको सम्पूर्ण पदाधिकारीहरूलाई सम्झनु पर्छ ।

(ज) “बैठक” भन्नाले यस ऐनमा अनुसार गठन भएका समितिहरूको संयुक्त वा छुट्टाछुट्टै बैठक सम्झनु पर्छ ।

(झ) “मगर आदिवासी” भन्नाले आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन २०५८ को अनुसूचीमा समावेश भएका मगर जातिलाई सम्झनु पर्छ ।

(ञ) “कुरीया” भन्नाले मगर समुदायको टोलबस्तीमा रहेको घरधुरीलाई सम्झनु पर्छ । यस शब्दले गाउँ बस्ती समेतलाई जनाउँछ ।

- (ट) “पुजारी” भन्नाले मगर समुदायमा पुजा स्थलको संरक्षण तथा रेखदेख र पूजाका लागि अगुवाई गर्न चुनिएका प्रमुख व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ठ) “मोही” भन्नाले मगर समुदायमा जमिन्दारी प्रथामा काम गर्ने रैतीहरु मध्येको व्यक्ती लाई सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “मुखिया” भन्नाले मगर समुदायमा गाउँको कर (तिरो) असुल गरी जिम्मा लिने र सामाजिक कार्यहरु संचालन गर्ने प्रमुख व्यक्तीलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) “भाँकी” भन्नाले तान्त्रीक तथा जडिबुटिको ज्ञान प्रयोग गरी गरिने परम्परागत उपचार पद्धतिबाट विरामीहरुलाई निको पार्न सक्ने व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ण) “घाटु” भन्नाले मगर समुदायको कुनै निश्चित टोलमा हुने सामाजिक कार्यहरु संचालन समन्वय गर्नको लागि र सो सम्बन्धी सूचना अदानप्रदान गर्न गाउँले/टोलवासीद्वारा चुनिएको व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (त) “रैथानेबासी” भन्नाले मगर समुदायको कुनै निश्चित गाँउको टोलमा बसोबास गर्ने गाउँले/टोलवासीलाई सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “पहिचान” भन्नाले मगर जातिका र अन्य आदिवासी जनजातिका समुदायमा कायम रहेको विशिष्ट एवं पृथक, भाषा, संस्कृति, भूमि, इतिहास, प्रथा एवं परम्परागत कानून मूल्य र मान्यताका विषयहरुलाई सम्झनु पर्छ ।
- (द) “नौमूले सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण प्रवर्द्धन” भन्नाले दैलेख जिल्लाको नौमुले गाउँपालिकामा रहेको मगर आदिवासी जनजाति समुदायको विशेष अधिकार र अन्य आदिवासी जनजाति, स्थानीयवासीका हक, अधिकार सुनिश्चितताको लागि नेपालको संविधान, २०७२ को प्रस्तावना, धारा ५६ (५) (६) धारा ५७ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ९, को उपदफा (३) र दफा १०२ आई. एल. ओ. महासन्धि नं. १६९, र आदिवासी जनजातिहरुको अधिकार सम्बन्धि संयुक्त राष्ट्रसंघीय घोषणापत्र, २००७ मा सुनिश्चित गरिएको व्यवस्थालाई अर्थपूर्ण एवं प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि निर्माण गरिएको यहीं ऐनलाई बुझ्नु पर्छ ।
- (ध) “नौमूले” भन्नाले नौ वटा मुल प्रवाह भएको स्थानलाई बुझाउछ ।

- (न) “खर्क” भन्नाले सामुहिक चरिचरनको क्षेत्रलाई बुझाउछ ।
- (प) “खोरिया” भन्नाले अन्नपात लगाउन सुरुवात भएको भूमिलाई बुझाउछ ।
- (फ) “मर्कुरा” भन्नाले मगर ढुट भाषालाई बुझाउछ ।
- (ब) “खाम कुरा” भन्नाले मगर खाम भाषालाई बुझाउछ ।
- (भ) “माध्या सकराती” भन्नाले तरुण भ्याकुर कन्डमुल खाने पर्वलाई बुझाउछ ।
- (म) “मारुनी नाच” भन्नाले पुरुषलाई महिलाको रूप दिई नचाउने नाचलाई बुझाउछ ।
- (य) “रोदी” भन्नाले नाचगान मानोरज्जन गर्ने परंपरागत सांस्कृतिक प्रचलनलाई बुझाउछ ।
- (र) “हरेला” भन्नाले खेतीपातीको पुजा गर्ने पर्वलाई बुझाउछ ।
- (ल) “परिमा” भन्नाले कामको सट्टा काम नै गरिदिने सामुहिक परंपरागत सस्कारलाई बुझाउछ ।
- (व) “कचरी” भन्नाले न्यायिक प्रक्रियाको विशेष भेलाई समन्वय गर्ने विधिलाई बुझाउछ ।
- (श) “कुलान” भन्नाले कुल देवतालाई बुझाउछ ।

परिच्छेद- २

उद्देश्य

३. उद्देश्य : यस ऐनको उद्देश्य देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) नौमूले गाउँपालिकाभिन्न मगर समुदायको सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण प्रवर्द्धन गर्नको निम्ति मगर आदिवासी जनजाति समुदायको सामुहिक पहिचान, भाषा, संस्कृति, इतिहास, भूमि, (भोगी, चर्चि, ओगटी) आएको क्षेत्र, चरिचरन, खर्क, खोरिया, ऐतिहासिक पुरातात्विक स्थल, धार्मिक, सांस्कृतिक क्षेत्र, प्राचीन, भौतिक, अभौतिक सम्पदा/संरचनाहरूको सूचिकृत गरी आवश्यक संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने ।
- (ख) नौमूले गाउँपालिकाभिन्न रहेका मगर समुदाय र अन्य समुदायको पहिचान, इतिहास, भाषा, धर्म, कला, संस्कृति, साहित्य, प्रथा, परम्पराहरूको समन्वय, सहकार्य गर्दै संरक्षण गर्ने ।

- (ग) नौमूले गाउँपालिकाभित्र रहेका मगर अन्य समुदायको परम्परागत ज्ञान, सिपको विकास गरी पुस्तान्तरण गर्नको निम्ति आवश्यक समन्वय र सहयोग गर्ने ।
- (घ) मगर समुदायमा कायम रहेको प्रथा एवं प्रथाजनित कानून, तथा परम्परागत प्रचलनहरूको खोज, अनुसन्धान गरी संरक्षण गर्ने ।
- (ङ) नौमूले गाउँपालिकाभित्र रहेका मगर समुदायको मर्कुरा, खाम मातृभाषाको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण गरी विद्यालयहरूमा आधारभुत तहदेखि माध्यमिक तहसम्म क्रमशः पठन पाठनको स्तर उन्नतीको लागि मगर मातृभाषा शिक्षक शिक्षिकाहरूको दरबन्दी विद्यालयहरूमा कायम गर्ने ।
- (च) मगर समुदायका परम्परागत घाटु, मुखियामार्फत हुने सामुहिक कचरी वा भेला द्वारा गरिने न्यायीक कार्यलाई वैधानिकता दिने ।
- (छ) आदिवासी जनजातिका जातीय सङ्गालय स्थापना गर्ने ।
- (ज) आदिवासी जनजातिका सांस्कृतिक प्रतिष्ठान गठन गरी सस्कृति, सम्पदाको जर्गेना गर्ने ।
- (झ) संविधानले व्यवस्था गरे अनुसार समावेसी समानुपातिक सिद्धान्तको आधारमा आदिवासी मगर समुदायलाई जनसंख्याको आधारमा नीति निर्माणमा सहभागिता, प्रतिनिधित्व गराउदै शिक्षा स्वास्थ्य, पर्यटन, क्षेत्रमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- (ञ) परपरागत प्रचलनमा रहेका माघे सक्रान्ती, भुम्या पर्व मारुनी नाच, रोधी ,नौमूले जात्रा, आदिको संरक्षण समर्द्धन गर्दै नौमूले गाउँपालिकालाई सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण प्रवर्द्धनमा विकास र विस्तारका लागि आवश्यक मापदण्डहरू बनाई लागू गर्ने ।
- (ट) नौमूले गाउँपालिकाभित्र कायम रहेको प्राकृतिक स्रोतसाधनहरू (जल, जंगल, जमिन, खानीज पदार्थ, भुर्ना, ताल, तलैया, जडिबुटी)हरूमा मगर समुदायको सामूहिक हक अधिकार सुनिश्चित गर्दै, सांस्कृतिक पक्षहरूलाई पर्यटन विकासको लागि प्रवर्द्धन गर्ने ।

परिच्छेद-३

नौमूले गाउँपालिका मगर समुदायको पुर्ख्यौली भूमि, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, पर्यटकीय स्थल र यस क्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक एवं मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण,सवर्द्धन गर्ने सम्बन्धी विशेष व्यवस्था:

४. नौमुले गाउँपालिकाभित्र रहेका मगर समुदायले परापूर्वककालदेखि उपभोग गर्दै आएका मगर समुदायको पुख्र्यौली भूमि, भाषिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक स्थल, प्राकृतिक एवं धार्मिक क्षेत्र तथा सम्पदा/संरचनाको संरक्षण सम्बर्द्धन र विकास गर्न देहाय बमोजिमका व्यवस्थहरू गरिनेछ :

- (क) मगर समुदायका अध्यात्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, आर्थिक, पुरातात्विक स्थलहरू गढी, मसानघाट, गौचरण जस्ता सार्वजनिक स्थल, मगर समुदायले परापूर्वककालदेखि उपभोग गर्दै आएका भूमि तथा सम्पदा/संरचनाहरूको सूचीकृत गरी संरक्षण गरिने छ ।
- (ख) मगर लगायत अन्य समुदायले प्रयोग गरेका मसानघाट, गौचरण, पुख्र्यौली भूमि भूक्षेत्र धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक महत्वको प्राकृतिक सम्पदा खोलानाला, ताल, तलैया, भर्ना, जल, जंगल, जडिबुटी, वातावरण, जैविक विविधताहरूको व्यवस्थित ढंगले संरक्षण, संवर्द्धन गरी त्यसको आयआर्जन नाफा मुनाफालाई यस क्षेत्रका समुदायको जनहितमा लगाउने ।
- (ग) आदिवासी जनजाति मगर समुदायको सांस्कृतिक भूमि सम्पदा/संरचनाहरू मर्मत संभार, घेरावेरा तथा परम्परागत/मौलिक ढाँचामा पुनः निर्माण गरिनेछ ।
- (घ) मगर समुदायको मौलिक पहिचान, भाषा, धर्म, इतिहास, सांस्कृतिक तथा प्राचीन महत्वका संरचनाहरूको संरक्षण सम्बर्द्धन गर्नका लागि गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयले नियमित बजेट विनियोजन गरी विधिवत कार्यान्वयन गर्ने ।
- (ङ) मगर समुदायको भाषिक, धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक भूमि तथा प्राचीन सम्पदाहरूको, परम्परागत ज्ञान सिप संरक्षण सम्बर्द्धन र विकासका लागि एकिकृत गुरु योजना निर्माण गरी यस क्षेत्रका समुदायको हितमा लगाउने ।

परिच्छेद-४

नौमुले गाउँपालिकाका सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धनको

संरचनागत व्यवस्था :

५. नौमुले गाउँपालिकाभित्र रहेका मगर समुदायको भूमि, भाषा, सस्कृति, ज्ञान, कला, सिपहरुको संरक्षण, प्रवर्द्धन गर्न लागि तपसिल बमोजिमको संरक्षण, प्रवर्द्धन समिति रहने छ ।

(१) प्रत्येक वडाको टोलको समुदायको भेलाबाट टोल समितिको गठन गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने समितिमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु रहनेछन्:-

(क) अध्यक्ष एक जना

(ख) उपाध्यक्ष एक जना

(ग) कोषाध्यक्ष एक जना

(घ) सचिव एक जना

(ङ) सहसचिव एक जना

(च) सदस्य ४ जना

(३) समितिमा कमिमा ३३ प्रतिशत महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

(४) सदस्यहरुको योग्यता तोकिय बमोजिम हुनेछ ।

(५) संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिका सदस्यहरुको योग्यता ।

(क) नौमुले गाउँपालिकाभित्र स्थायी रुपमा बसोवास गरेको मगर समुदायको व्यक्ती हुनु पर्ने ।

(ख) २० वर्ष उमेर पूरा गरेको हुनु पर्ने,

(ग) प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम कालो सूचीमा नपरेको,

(घ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदलतबाट कसूरदार नठहरिएको,

(ङ) मगज नबिगेको

६. टोल तथा वस्ती स्तरको संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिका कार्यहरु :

(क) टोल/समुदाय भित्र रहेको मगर समुदायको पुख्र्यौली भूमि, भाषा, ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक स्थल, प्राकृतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक महत्वका सम्पदा/संरचनाहरुको विवरण संकलन गर्ने र सूचिकृत गर्ने ।

(ख) सूचिकृत भएका मगर समुदायको भाषिक, धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका संरचनाहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन विकास गर्ने ।

(ग) सूचिकृत भएका स्थानहरुमा हुने परम्परागत जात्रा, मेला, पूजाआजा, पर्व, समारोहको आयोजना र व्यवस्थापन गाउँपालिकाले गर्ने ।

- (ड) सूचिकृत भएका मगर समुदायको भूक्षेत्र, भाषिक, धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका सम्पदा/संरचनाहरू तथा भौतिक पूर्वाधारहरूको अतिक्रमण हुन नदिने र संरक्षण गर्ने गराउने ।
- (च) समितिको बैठक दुई महिनामा एक पटक वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।
- (छ) समितिको बैठकमा निर्णयको मस्यौदा सचिवले तयार गर्नेछ ।
- (ज) समितिको बैठकको निर्णयहरू बैठकमा उपस्थित पदाधिकारीहरूबाट हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गराउनु पर्नेछ ।
७. नौमुले गाउँपालिकाभिन्न रहेका मगर समुदायको पहिचान, भाषिक, धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि, ऐतिहासिक तथा प्राचीन महत्वका सम्पदाहरू/संरचनाहरूको संरक्षण सम्बर्द्धन गर्न प्रत्येक वडामा तोकिए बमोजिमको वडा स्तरीय संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास संयोजन समिति रहने छ ।
८. वडा स्तरीय नौमुले गाउँपालिका सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास संयोजन समितिको गठन प्रक्रिया:
- (१) प्रत्येक वडाको टोल तथा वस्तिका मगर र अन्य समुदायको वडा भेलाबाट समितिको गठन गरिनेछ । उक्त समितिको प्रमुख मगर समुदायबाट हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने समितिमा देहाय बमोजिमका पदाधिकारी तथा सदस्यहरू रहनेछन्:-
- (क) संयोजक एक जना
- (ख) उप-संयोजक एक जना
- (ग) कोषाध्यक्ष एक जना
- (घ) सचिव एक जना
- (ड) टोल स्तरीय संरक्षण समितिका अध्यक्ष वा प्रतिनिधिहरूमध्ये तिन जना सदस्यको रूपमा रहनेछ ।
- (च) नेपाल मगर संघको वडा समितिको अध्यक्ष सहित दुई जना प्रतिनिधि सदस्यको रूपमा रहनेछ ।
- (छ) मगर र अन्य समुदायको बौद्धिक व्यक्तित्व, इतिहासविद, पुरातत्वविद, संस्कृतिविद, भाषाविद, समाजसेवी, कानुनविद, संचारकर्मी, अभियन्ता मध्येबाट ३ जना सदस्यहरू रहनेछ ।
- (च) सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष पदेन सदस्याको रूपमा रहने छ ।

- (३) समितिमा कम्तिमा ३३ प्रतिशत महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।
- (४) उपदफा (२) बमोजिम समिति गठन गर्दा वडा कार्यालयको चार किल्ला भित्रका मगर समुदायको व्यक्तिहरूको वडा स्तरीय भेलाबाट सर्वसम्मत रूपमा समिति गठन हुनेछ । तर, यस दफा बमोजिम आमभेलामा सर्वसम्मत हुन नसकेमा उपस्थित मगर समुदायको एक घर एक प्रतिनिधिको बहुमतबाट समितिको गठन गर्न बाधा पर्ने छैन ।
- (५) उपदफा (५) बमोजिम समितिको कार्यकाल समाप्त भएपछि विशेष साधारण सभाले सर्वसम्मत वा सो नभएमा बहुमतबाट समितिको पुनर्गठन हुनेछ ।
- (६) समितिको पदाधिकारीहरूको कार्यकाल गठन भएको मितिले पाँच वर्षको हुनेछ ।
- (७) अध्यक्षको पदमा एक कार्यकाल भन्दा बढी काम गर्न सक्ने छैन ।
- (८) वडा स्तरीय संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास संयोजन समितिको सदस्यहरूको योग्यता
  - (क) नौमूले गाउँपालिकामा स्थायी रूपमा बसोवास गरेको मगर समुदायको व्यक्ती हुनु पर्ने ।
  - (ख) बिस वर्ष उमेर पूरा गरेको,
  - (ग) प्रचलित कानुन बमोजिम कालो सूचीमा नपरेको,
  - (घ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदलतबाट कसूरदार नठहरिएको,
  - (ङ) मगज नबिगेको
  - (च) माथि दफा ७ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कामको शैली, विकास, इमान्दारीता, पारदर्शिता, जवाफदेहिता, जिम्मेवारीपूर्वक समुदायको हित र उत्थान हुने काम गर्ने व्यक्तिको हकमा लागु हुने छैन ।

९. वडा स्तरीय नौमूले सांस्कृतिक क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास संयोजन समितिका पदाधिकारीको पद रिक्त सम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) दफा ८ (२) बमोजिम गठन भएको समितिका पदाधिकारीहरूको पद देहाय बमोजिमको अवस्थामा रिक्त हुनेछ ।
  - (क) अध्यक्षले उपाध्यक्ष मार्फत कार्यसमितिको बैठकमा र उपाध्यक्ष वा अन्य सदस्यले अध्यक्षलाई राजीनामा दिएमा ।
  - (ख) भ्रष्टाचार वा अन्य कुनै नैतिकपतन हुने फौजदारी अभियोगमा कसूरदार ठहरिएमा वा मानसिक अवस्था संतुलन नभएमा ।
  - (ग) मृत्यु भएमा ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम अध्यक्षको पद रिक्त भएमा समितिको बाँकी अवधिको लागि उपाध्यक्षले अध्यक्ष भई कामकाज गर्नेछ । अन्य पदाधिकारीहरूको हकमा कार्य समितिले विशेष भेला बोलाई वडाध्यक्षको रोहवरमा सदस्यको छनौट गरी सदस्यलाई त्यस्तो रिक्त पदमा कामकाज गर्न लगाउन सक्नेछ ।

१०. मगर समुदायको नौमुले सांस्कृतिक क्षेत्र, धार्मिक, सांस्कृतिक भुमी, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका सम्पदा/संरचनाहरूको सूचीकृत देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) वडा संमन्वय समितिको निर्णय बमोजिम अनुसूची १ बमोजिमको ढाँचामा सोही निवेदनमा उल्लिखित कागजातहरू समावेश गरी सम्पदा/संरचनाहरू सूचिकरणका लागि वडा कार्यालय वा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (ख) उपदफा (क) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएपछि वडा कार्यालयले आवश्यक अनुगमन गरी अनुसूची २ बमोजिमको ढाँचामा सम्पदा/संरचनाहरू सूचीकृत गरेको प्रमाण पत्र उपलब्ध गराउनेछ ।
- (ग) वडा कार्यालयले यस दफा बमोजिम संरचनाहरू सूचीकृत गरेको विवरण मासिक रूपमा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ र सोहि अनुसार अधावधिक गराउनु पर्नेछ ।

११. वडा स्तरीय नौमुले सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास संयोजन समितिका कार्यहरू :

- (१) संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिका काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः
- (क) वडाभित्र रहेको मगर लगायत अन्य समुदायको पहिचान, भाषिक, धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि ऐतिहासिक तथा प्राचीन महत्वका सम्पदा/संरचनाहरूको विवरण संकलन गरी सूचीकृतको लागि सिफारिस गर्ने ।
- (ख) मगर समुदायको मातृ भाषाको संरक्षण विकास गर्नको लागि यस गाउँपालिकाभित्र स्थापित विद्यालयहरूमा मगर समुदायको भाषाबाट अध्ययन अध्यापन गराउने र त्यसको सम्पूर्ण व्यवस्थापन यस समितिले सिफारिस गरिए अनुसार यस क्षेत्रको समाज, वातावरण, जैविक विविधता लगायतका क्षेत्रहरूको प्रतिविम्बित हुने गरी विषय सूची निर्माण गरी लागू गरिनेछ ।

- (ग) यस क्षेत्रको खोलानाला, ताल तलैया, भर्ना, जल, जंगल, जमिन र प्राकृतिक श्रोत साधनमाथिको व्यवस्थापन, संरक्षण र नियन्त्रणमा यस क्षेत्रका मगर समुदायको विशेष अधिकार रहनेछ ।
- (ङ) मगर लगायत यस क्षेत्रका अन्य समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका सम्पदा/संरचनाहरूको अतिक्रमण हुन नदिने र संरक्षण गर्ने ।
- (च) संघ, प्रदेश र सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

१२. नौमुले सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र वडा स्तरीय संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास संयोजन समितिको बैठक

- (१) संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास समितिको बैठकको सञ्चालन देहाय बमोजिम हुनेछ :-
  - (क) समितिको बैठक दुई महिनामा एक पटक वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।
  - (ख) समितिको बैठकमा वडा समिति तथा गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, विज्ञ तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।
  - (ग) समितिको बैठक निर्णयको मस्यौदा सचिवले तयार गर्नेछ ।
  - (घ) समितिको बैठकको निर्णयहरू बैठकमा उपस्थित पदाधिकारीहरूबाट हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गराउनु पर्नेछ ।
  - (ङ) समितिले वार्षिक रूपमा एक साधारण सभा गर्नु पर्ने ।
  - (च) समितिले विशेष साधारण सभा समेत गर्न सक्नेछ ।
- (२) साधारण सभाको साधारण सदस्यहरू वडाभित्र रहेका मगर र अन्य समुदायको एक घर एक प्रतिनिधिको आधारमा तय गरिने छ ।
- (३) उदफा १० (१) बमोजिम बस्ने कार्यसमितिको बैठकको माइन्ट र समितिका प्रशासनिक तथा आर्थिक कारोबारसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण प्रशासनिक कागजातहरू अध्यक्षसंग, माइन्ट तथा दस्तावेजहरू सचिवसंग र आर्थिक कागजातहरू कोषाध्यक्षको जिम्मामा रहनेछ ।
- (४) समितिको बैठक समितिको कार्यालय वडा समितिको बैठक वडा कार्यालयमा र सबै वडाहरूको बैठक गाउँपालिकाको कार्यालयमा बस्नेछ । साथै समितिका सबै सदस्यलाई पायक पर्ने गरी उपयुक्त स्थानमा बैठक बस्ने गरी अध्यक्षले स्थान तोक्न सक्नेछ ।

१३. नौमुले सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र : वडा स्तरीय संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास संयोजन समितिका पदाधिकारीहरूको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (१) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार

- (क) समितिको नियमित बैठक बोलाउने, बैठकका लागि मिति, समय र स्थान तोक्ने ।
  - (ख) बैठकको अध्यक्षता गरी बैठक संचालन गर्ने ।
  - (ग) बैठकमा अनुशासनको पालन गर्न लगाउने र छलफलका विषयहरु टिपोट गर्ने वा गर्न लगाउने ।
  - (घ) छलफल हुँदा सबैको विचार संकलन गर्ने र सर्वसम्मत निर्णय गर्न पहल गर्ने ।
  - (ङ) समितिका निर्णयहरु लागू गर्ने, गराउने ।
  - (च) समितिले प्राप्त गरेको नगद वा जिन्सी सामानको सुरक्षाको प्रबन्ध मिलाउने ।
  - (छ) आवश्यकता अनुसार विशेष बैठक बोलाउने ।
  - (ज) ऐन बमोजिम अन्य कार्यहरु गर्ने ।
- (२) उपाध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार:
- (क) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा अध्यक्षले गर्ने भनी तोकिएका कार्यहरु गर्ने ।
  - (ख) समितिले तोकेका अन्य कार्यहरु गर्ने ।
- (३) सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार:
- (क) अध्यक्षको आदेशअनुसार बैठक बोलाउने ।
  - (ख) छलफलका प्रस्तावहरु संकलन गरी बैठकमा पेश गर्ने र बैठकको निर्णय लेखी निर्णय प्रमाणित गराउने ।
  - (ग) समितिको क्रियाकलापको बारेमा सदस्यहरुलाई जानकारी गराउने ।
  - (घ) समितिले तोकेका अन्य कार्यहरु गर्ने ।
- (४) कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार
- (क) समितिको आम्दानी र खर्चको हिसाब राख्ने तथा विवरण तयार गर्ने ।
  - (ख) बैकमा खाता संचालन गर्दा संयुक्त रुपमा खाता संचालन गर्ने ।
  - (ग) समितिको नगद र जिन्सी सामानको जिम्मा लिई सुरक्षा गर्ने ।
  - (घ) समितिले तोकेका अन्य कार्यहरु गर्ने ।
- (५) सदस्यहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार
- (क) समितिको बैठकमा उपस्थित हुने र छलफलमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने ।
  - (ख) समितिको निर्णय कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने ।

- (ग) समितिको निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको हेरी आवश्यकता अनुसार समितिको बैठकमा छलफलमा ल्याउने ।
- (ग) आवश्यकता अनुसार अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षको काममा सघाउने
- (घ) समितिले तोकेका अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१४. आर्थिक व्यवस्थापन :

- (१) समितिले देहाय बमोजिमका क्षेत्रबाट आम्दानी प्राप्त गर्न सक्नेछ :
  - (क) नेपाल सरकार, संघ, प्रदेश, गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम ।
  - (ख) सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरु, सामुदायिक संस्था तथा व्यक्तिहरुबाट प्राप्त हुने सहायता तथा अनुदानको रकम ।
  - (ग) अन्य सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संघसंस्थासँग विकास निर्माण वा कार्यक्रम सञ्चालनको लागि सम्झौता बमोजिम प्राप्त रकम ।
  - (ङ) समितिका सदस्यहरुबाट प्राप्त रकम, वचत तथा सहयोगको रकम ।
  - (च) अन्य श्रोतबाट प्राप्त गरेको रकम ।
- (२) समितिको नाममा प्राप्त हुने सबै रकम समितिको नाममा रहेको बैंक खातामा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
- (३) समितिको खर्च : समितिको खर्च देहाय बमोजिम हुनेछ:
  - (क) कुनै निकायबाट सम्झौता बमोजिम प्राप्त हुने रकम सम्झौतामा उल्लिखित शर्त बमोजिम तोकिएको कार्यमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।
  - (ख) समितिको नियमित सञ्चालन तथा कार्यालय व्यवस्थापन सम्बन्धी खर्च प्रचलित कानूनको अधिनमा रही समितिको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।
- ४. समितिको लेखा, प्रतिवेदन तथा अन्य:
  - (क) समितिको खाता वडा कार्यालय वा गाउँ कार्यपालिकाको सिफारिसमा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयले तोकेको बैंकमा सञ्चालन हुनेछ ।
  - (ख) उपदफा ४ (क) बमोजिमको बैंक खाता कम्तीमा समितिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र सचिवमध्ये कुनै दुई जना र कोषाध्यक्षको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।

- (ग) कोषाध्यक्षले समितिको सबै प्रकारको नगदी तथा जिन्सी आम्दानी, सम्पूर्ण विकास खर्चको विवरण, समितिको संचालन र व्यवस्थापनमा भएको प्रशासनिक खर्चहरूको विवरण स्पष्ट रूपमा राख्नुपर्नेछ।
- (घ) कोषाध्यक्षले आम्दानी खर्चको हिसाब किताब चौमासिक रूपमा समितिको बैठकमा पेश गर्नु पर्नेछ।
- (ङ) समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा गरेको काम र आर्थिक कारोबारको यथार्थ विवरण तयार गरी आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र समितिको टोल भेलामा पेश गर्नु पर्नेछ।
- (च) समितिले आफ्नो वार्षिक कारोबारको प्रतिवेदन साधारणसभा, सम्बन्धित वडा कार्यालय र गाउँपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ।
- (छ) गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयले आवश्यकता अनुसार समितिको अनुगमन गरी आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ।

५. जिन्सी तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्ने:

- (क) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मगर समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका सम्पदा/संरचनाहरूको जिर्णोद्धार, संरक्षण, प्रवर्द्धन विकास कार्यमा सहयोग गर्न कुनै सरकारी निकाय, गैर सरकारी संघसंस्था, निजी क्षेत्र तथा व्यक्ति विशेष वा गाउँपालिकाबाट जिन्सी सामान तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्नेछ।
- (ख) समितिले यस दफा बमोजिम प्राप्त सहयोगको विवरण वार्षिक प्रतिवेदनमा समेत समावेश गर्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-५

मगर समुदायका प्रथा एवं प्रथाजनित कानून र परम्परागत प्रचलनहरू

१५. मगर समुदायका, प्रथा एवं प्रथाजनित कानून, परम्परागत प्रचलनहरूको संरक्षण गर्न तथा व्यवहारिक बनाउन देहाय बमोजिमका व्यवस्थाहरू गरिनेछ :

- (क) मगर समुदायका प्रथा एवं प्रथाजनित कानून, परम्परागत प्रचलनहरुलाई संरक्षण सम्बर्द्धन गर्न गोष्ठी, तालिम, अन्तरक्रिया कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- (ख) विधान बनाई काम कर्तव्य र अधिकार तोकिने छ ।
- (ग) मगर समुदायका परम्परागत ज्ञानका आधारमा शासन प्रणाली तथा प्रथा जनित व्यवस्थालाई जीवन्त बनाउन र कायम गर्न कानूनको निर्माण गरी क्रमशः मान्यता प्रादन गरिनेछ ।
- (घ) मगर जातिका परम्परागत ज्ञान र सिपको संरक्षण गरी स्थानीय प्रथा परम्परागत पद्धतिलाई विकास गरिनेछ ।
- (ङ) यस क्षेत्रका मगर लगायत अन्य आदिवासीका परम्परागत विधि, पद्धति र प्राकृतिक श्रोत साधनलाई संरक्षण र विकास गर्नका लागि निर्माण गरिएको योजनाहरुको कार्यान्वयन गरिने छ ।
- (च) मगर समुदायको सास्कृतिक पहिचान भाँत्री नाच, मारुनी नाच, घाटु नाचको, रोधी कुलानपुजा , हरेलो, परिमा सस्कृति ,माघे सकराती पर्वको सरक्षण गरिनेछ ।
- (छ) मगर समुदायको सामुहिक चरिचरणको भुमी खर्क खोरिया भेजाको सरक्षण गरिनेछ ।
- (ज) मगर समुदायको न्यायप्रणाली कचहरीलाई सस्थागत गरिनेछ ।
- (झ) मगर जातीको खामकुरा र म्रकुरा ढुट भाषाको लिपी साहित्यको विकास गरिनेछ ।

परिच्छेद -६

१६. गाउँपालिका स्तरिय नौमुल सांस्कृतिक वा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समिति सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) नौमुले गाउँपालिकाभिन्न रहेका मगर लगायत अन्य समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि, ऐतिहासिक तथा प्राचीन महत्वका सम्पदाहरु/संरचनाहरुको संरक्षण प्रवर्द्धन गर्न देहाय बमोजिमको गाउँपालिका स्तरीय नौमुले सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास समिति रहनेछ :-

(क) अध्यक्ष	-एक जना
(ख) उपाध्यक्ष	-एक जना
(ग) सचिव	-एक जना

- (घ) सहसचिव -एक जना
- (ङ) कोषध्यक्ष -एक जना
- (च) निर्वाचित सदस्यहरु -तिन जना
- (छ) गाउँपालिका समितिको अध्यक्षले तोकेको एक जना महिला सहित दुई जना प्रतिनिधि -सदस्य
- (ज) मगर महिला वा अन्य महिलामध्ये बाट एक जना र मगर युवा वा अन्य युवा प्रतिनिधि मध्येबाट एक जना सहित दुई जना -सदस्य
- (झ) गाउँका बुद्धिजीवी, मगर संस्कृतिविद, मगर समाजसेवी, मगर शिक्षक, मगर/अन्य साहित्यकार, मगर/अन्य अभियन्ता, मगर/अन्य पत्रकार, मगर/अन्य कानूनविद, मगर/अन्य चलचित्र संघको प्रतिनिधिहरु मध्येबाट २ जना -सदस्य
- (ञ) गाउँपालिका प्रमुख समितिको संरक्षक सल्लाहकारको रूपमा रहने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको समितिका पदाधिकारीहरु (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव, कोषध्यक्ष र तीन जना सदस्यहरुको) चयन गाउँ स्तरीय अधिवेशनबाट हुनेछ, जसमा प्रत्येक वडाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव तथा कोषध्यक्षले गाउँपालिका स्तरीय अधिवेशनमा भाग लिन पाउँनेछन् भने अन्य पदाधिकारी माथि उल्लेखित संस्थागत प्रतिनिधिको रूपमा रहनेछन् ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको समितिका पदाधिकारीहरुको पदावधि ५ वर्षको हुनेछ । उक्त पदावधि समाप्त भएपछि यहि ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार अर्को गाउँ समन्वय समितिको गठन हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको गाउँपालिका समन्वय समितिको बैठक मासिक रूपमा र आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

(४) गाउँपालिका स्तरीय नौमुले सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिको सदस्यहरुको योग्यता:

(क) वडा स्तरीय नौमुले विशेष सांस्कृतिक क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिको पदाधिकारी (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव तथा कोषध्यक्ष) भएको व्यक्ति हुनु पर्ने ।

- (ख) २० वर्ष उमेर पूरा गरेको,
- (ग) प्रचलित कानून बमोजिम कालो सूचीमा नपरेको,
- (घ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदलतबाट कसूरदार नठहरिएको,
- (ङ) मगज नबिगेको

१७. संरक्षकको काम कर्तव्य र अधिकार:

- (क) मगर समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि, ऐतिहासिक तथा प्राचीन महत्वका सम्पदाहरू/संरचनाहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास गर्नको लागि गठन भएको गाउँपालिका स्तरीय समितिको संरक्षकको रूपमा काम गर्ने ।
- (ख) समितिको निर्णय कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने ।
- (ग) गाउँ वस्ती स्तर तथा वडा स्तरीय समितिहरू र समन्वयको काम कारवाही, समितिबाट भएका निर्णयहरू कार्यान्वयन भए नभएको हेरी आवश्यकता अनुसार समितिलाई निर्देशन दिने ।
- (घ) समितिबाट छनौट भएका योजना तथा कार्यक्रमहरू व्यवहारिक तथा समानुपातिक रूपमा वितरण भए नभएको हेरी आवश्यक निर्देशन प्रदान गर्ने ।
- (ङ) योजना तथा कार्यक्रमको लागि तयार गरिएको लागत अनुमान र बजेटका सम्बन्धमा समितिलाई आवश्यक परामर्श तथा सुझाव प्रदान गर्ने ।
- (च) यस ऐन बमोजिम भए गरेका वा हुने अन्य कार्यहरूको सम्बन्धमा संरक्षकको हैसियतले आवश्यक सुझाव, परामर्श, पृष्ठपोषण, तथा मार्गनिर्देश गर्ने गराउने ।

१८. गाउँ स्तरीय नौमुले-सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिको काम कर्तव्य: दफा १८ (१) अनुसार गठन भएको गाउँपालिका समन्वय समितिको काम कर्तव्य तपसिल बमोजिमको हुनेछ :

- (१) वडा स्तरीय नौमुले सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिले वडा भित्र रहेका मगर/अन्य समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राचीन महत्वका सम्पदा संरचनाहरूको सूचीकृतको लागि गरेको सिफारिस गाउँपालिकामा दर्ता गर्न सिफारिस गर्ने र दर्ताको अधावधिक गर्न पहल गर्ने ।
- (२) मगर र अन्य समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राचीन महत्वका सम्पदाहरू/संरचनाहरूको संरक्षण सम्बर्द्धन गर्न वडा स्तरमा गठन भएका समितिहरूसंग समन्वय गर्ने र आवश्यक सहयोग र सुझाव प्रदान गर्ने ।

- (३) मगर र अन्य समुदायको ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक तथा प्राचीन सम्पदा/संरचनाहरू तथा परम्पराहरूको दस्तावेजीकरण गरी पुस्तक प्रकाशन, वृत्तचित्र निर्माण तथा प्रचार प्रसार गर्ने गराउने ।
- (४) नौमुले गाउँपालिकाभित्र रहेका मगर र अन्य समुदायको, मठ, पुजा स्थाल, पोखरी, ताल, तलैया, खोलानाला, भुर्ना, ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक तथा प्राचीन सम्पदा/संरचनाहरूको निर्माण, मर्मत, जिर्णोद्धार, घेराबार तथा परम्पराहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने गराउने ।
- (५) विभिन्न शिर्षकहरूमा प्राथमिकिकरणको आधारमा उद्देश्य तयार गर्ने गराउने ।
- (६) लागत अनुमान तयार भए बमोजिमको कार्यको कार्य योजना बनाई कार्य सम्पन्न गर्ने गराउने ।
- (७) लागत अनुमान बमोजिमको कामको परिमाण/गुणस्तर/समय/लागतमा परिवर्तन गर्नु पर्ने देखिएमा गाउँ कार्यपालिकालाई अनुरोध गर्ने ।
- (८) विनियोजित रकम र खर्चको हिसाब किताबको रेकर्ड राख्ने र भुक्तानीको लागि गाउँ कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।
- (९) मगर र अन्य समुदायको उत्थान एवम् प्रवर्द्धनसंग सम्बन्धित कार्यको लागि अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था, दातृ निकाय, संघ, प्रदेश सरकार तथा अन्य विभिन्न निकायहरूसंग समन्वय, सहकार्य एवम् सहजिकरण गर्ने गराउने ।
- (१०) सम्पन्न कार्यको प्रगती विवरण गाउँ कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

१९. गाउँपालिका स्तरीय नौमुले सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिको आर्थिक व्यवस्थापन सम्बन्धि व्यवस्था तपसिल बमोजिमको हुनेछ :

- (१) समितिले देहाय बमोजिमका क्षेत्रबाट आम्दानी प्राप्त गर्न सक्नेछ :
  - (क) गाउँपालिका, प्रदेश र संघबाट विनियोजित बजेट रकम ।
  - (ख) सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरू, सामुदायिक संस्था तथा व्यक्तिहरूबाट प्राप्त हुने सहायता तथा अनुदानको रकम ।
  - (ग) अन्य सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संघसंस्थासँग विकास निर्माण वा कार्यक्रम सञ्चालनको लागि सम्भौता बमोजिम प्राप्त रकम ।
  - (घ) अन्य श्रोतबाट प्राप्त गरेको रकम ।
- (२) समितिको खर्च : समितिको खर्च देहाय बमोजिम हुनेछ:

- (क) गाउँपालिकाबाट विनियोजित बजेट प्राथिकताको आधारमा छनौट भएको क्षेत्र वा विषयमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) कुनै निकायबाट सम्झौता बमोजिम प्राप्त हुने रकम सम्झौतामा उल्लिखित शर्त बमोजिम तोकिएको कार्यमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।
- (३) खाता संचालन: नगर समन्वय समितिको खाता संचालन तपसिल बमोजिम हुनेछ:
- (क) गाउँ समन्वय समितिको खाता गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको बैंकमा सञ्चालन हुनेछ ।
- (ख) कार्य समितिको खाता अध्यक्ष, कोषाध्यक्ष र सचिव गरी तीन जनाको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ र भुक्तानीको लागि अध्यक्ष र सचिवमध्ये एक जना र कोषाध्यक्षको हस्ताक्षर अनिवार्य हुनुपर्ने छ ।
- (४) भुक्तानी प्रक्रिया :
- (क) गाउँ समन्वय समितिले सम्पादन गरेको काम र भएको खर्चको विवरण कार्य समितिको बैठकबाट निर्णय गरी भुक्तानीको लागि आवश्यक कागजात सहित गाउँ, प्रदेश र संघ कार्यपालिकाको कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) कार्य समितिलाई सम्झौता बमोजिमको कामको प्राविधिक मुल्याङ्कन, कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन र अन्य आवश्यक कागजातको आधारमा किस्तागत वा अन्तिम भुक्तानीको रूपमा दिइनेछ ।
- (ग) आयोजनाको भुक्तानी दिँदा बैंक खाता मार्फत दिनु पर्नेछ । एक व्यक्ति वा संस्थालाई एक लाख भन्दा माथिको रकम भुक्तानी गर्दा चेक मार्फत मात्र गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) आयोजनाको अन्तिम भुक्तानी हुनु भन्दा अगावै गाउँ कार्यपालिकाबाट तथा अन्य सहयोगी दातृ निकायबाट अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (५) जिन्सी तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्ने:
- (क) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मगर र अन्य समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका सम्पदा/संरचनाहरुको जिर्णोद्धार, संरक्षण, सम्बर्द्धन विकास कार्यमा सहयोग गर्न कुनै गैर सरकारी संघसंस्था, निजी क्षेत्र तथा व्यक्ति विशेषबाट जिन्सी सामान तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्नेछ ।

२०. उजूरी तथा कानुनी उपचार

- (१) मगर र अन्य समुदायको सामाजिक सद्भाव खलबल्याउने कार्य गरेमा, संस्कृति परम्परा तथा प्रथा विरुद्ध अहित हुने कुनै प्रकारको कार्य गरे गराएमा, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, धार्मिक सम्पदा/संरचानहरु नष्ट गर्ने गराएमा, विध्वंस गर्ने गराउने जो कोही विरुद्ध उजूर गर्न सक्ने छ । यस्ता उजूरीमाथि कानुनी उपचार तथा कार्यवाही नेपालको प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (२) विवादित मुदाहरुको विषयमा नौमुले गाउँपालिकाको न्यायीक समितिको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका मुदाहरु प्रारम्भिक सुनुवाई नौमुले गाउँपालिकाको न्यायीक समितिमा गरिनेछ ।
- (३) यस नौमुले गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका गाउँ वस्तीहरुमा परम्परादेखि प्रचलनमा रहेको विवादलाई मेलमिलाप गराउन सहजीकरण र समन्वय पद्धतिलाई मान्यता दिनेछ ।

२१. बाधा अडकाउ फुकाउन सक्ने:

यो ऐन कार्यान्वयनको क्रममा नेपालको प्रचलित कानूनसंग बाझिन गएमा स्वतः अमान्य हुने छ भने यस बाहेको अवस्थामा कुनै बाधा अडचन आएमा मगर र अन्य आदिवासी जनजातिका समुदायको बुद्धिजीवी, भाषाविद, संस्कृतिविद, कानूनविद, इतिहासकार, समाजसेवी, मगर र अन्य जनप्रतिनिधि, शिक्षक, साहित्यकार, अभियन्ताहरूसंग छलफल गरी, उनीहरुले दिएको राय, सुझावलाई संकलन गरी गाउँ कार्यपालिकाले त्यस्तो बाधा अडकाउ फुकाउन यस ऐनमा आवश्यक संसोधन वा थपघट गरी लागु गर्नेछ ।

२२. नियमावली, कार्यविधि तथा निर्देशिका बनाउने अधिकार

यस ऐनलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि नौमुले गाउँपालिकाले आवश्यकता अनुसार नियमावली, कार्यविधि तथा निर्देशिका निर्माण गरी लागु गर्नेछ ।

२३. समिति भङ्ग गर्न सक्ने:

सार्वजनिक सम्पत्तिको हिनामिना गर्ने, प्रचलित कानून विपरित कार्य गर्ने तथा भ्रष्टाचार वा आर्थिक हिनामिना गरेको पाइएमा यस ऐन बमोजिम गठन भएका मगर र अन्य समुदायको

धार्मिक, सांस्कृतिक भूमि, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका संरचनाहरूको संरक्षण प्रवर्द्धन गर्न बनेको वडा स्तरीय समितिलाई सम्बन्धित वडा समितिको सिफारिसमा गाउँ कार्यपालिकाले भङ्ग गर्न सक्नेछ भने दफा १८ (१) अनुसार गठन भएको गाउँ समन्वय समितिलाई भने कार्यपालिकाले भङ्ग गर्न सक्ने छ । यसरी कार्यसमिति भङ्ग भएको अवस्थामा एक महिना भित्र यसै ऐन बमोजिम नयाँ समितिहरू गठन गर्नु पर्नेछ ।

२४. ऐन संशोधन गर्न सक्ने:

मगर र अन्य समुदायको धार्मिक, पौराणीक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राचीन महत्वका सम्पदाहरू/संरचनाहरूको संरक्षण प्रवर्द्धन गर्न गठित वडास्तरीय संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास समितिका सिफारिसको साथै मगर समुदायको बुद्धिजीवी, संस्कृतिविद, कानूनविद, समाजसेवी, मगर र अन्य जनप्रतिनिधि, शिक्षक, साहित्यकार, अभियन्ता, भाषाविद समेतको राय सुझावमा आवश्यकता अनुसार गाउँ कार्यपालिकाले यो ऐन संशोधन गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची-१

मगर र अन्य समुदायहरुको ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक स्थल, धार्मिक, भाषिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, प्राकृतिक स्रोत साधनमाथिको हक अधिकार तथा संरचनाहरुको संरक्षण सम्बर्द्धन र विकास गर्न सूचीकृत गर्ने निवेदनको नमुना

मिति: .....

श्री वडा अध्यक्ष ज्यू
वडा समितिको कार्यालय
वडा नं.....
नौमुले गाउँपालिका दैलेख ।

विषय: सूचीकृत गर्ने सम्बन्धमा ।

उपर्युक्त सम्बन्धमा यस नौमुले गाउँपालिका को वडा नं.....स्थित ..... टोलमा रहेको मगर र अन्य समुदायको भूमि, धार्मिक, ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक स्थल, सांस्कृतिक, भाषिक प्राकृतिक स्रोत साधनमाथिको हक अधिकारको तपसिल बमोजिमका संरचनाहरुको संरक्षण सम्बर्द्धन र विकास गर्न सूचीकृत गरिदिनुहुन निम्नानुसारका विवरण सहित अनुरोध गर्दछु ।

क्र.सं.	संरचनाको नाम	स्थान/टोल	भूमि, धार्मिक, भाषिक, सांस्कृतिक ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक महत्वको स्थल	कैफियत

संलग्न:

संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा विकास समितिको निर्णय ।

समितिका सदस्यहरुको नाम थर ।

अनुसूची-२

नौमुले गाउँपालिका दैलेख ।

.....नं वडा कार्यालय

भाषिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक महत्वका संरचना

सूचीकृत प्रमाण-पत्र

नौमुले गाउँपालिका वडा नं. ....स्थित तपसिल बमोजिमका मगर र अन्य समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका संरचनाहरुको संरक्षण प्रवर्द्धन र विकास गर्न यस कार्यालयबाट मिति.....निर्णय अनुसार सूचीकृत गरी यो प्रमाण-पत्र प्रदान गरिएको छ ।

यस नौमुले गाउँपालिका अन्तरगत रहेको मगर र अन्य समुदायको धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा प्राचिन महत्वका संरचनाहरुको संरक्षण प्रवर्द्धन र विकास गर्न यस समितिको सक्रिय सहभागिताको अपेक्षा गर्दछु ।

.....

वडा सचिव